

FERD. STIEBITZ

K ŘECKÝM EPIGRAMŮM O NAHLUHLÝCH¹

Jedenáctá kniha Anthologie Palatinské obsahuje hlavně epigramy skoptické (výsměšné), tedy epigramy v našem slova smyslu. Mezi nimi se vyskytují dva, které si tropí posměch ze zvráceného jednání lidí hluchých nebo nahluchlých. Jejich autorem je Nikarchos, vtipný řecký epigramatik, jenž působil v Římě, současník a — vedle významnějšího Lukillia, činného za Nerona — v nejednom směru vzor Martialův.²

Všimněme si nejprve Nikarchova epigramu XI 74. V něm se mluví, patrně sám básník, obrací na jakéhosi Onesima a rozhořčeně si stěžuje na starou hluchou ženu, která mu u Onesima posluhuje. Měli bychom patrně předpokládat, že je Onesimos básníkův přítel nebo snad patron, a že básník u něho bydlí nebo pobývá návštěvou. Volně by bylo možno ten epigram zčeštit asi takto.

Probůh, můj Onesime, hled vyhodit hluchou tu bábu,
vyhod ji! Je to až hrozné, kolik s ní svizelů mám.
Jestli jí kážeme kdy, aby přinesla jemného sýra (1),
výra nám vycpaného přinese, nikoli sýr.
Předevčírem mě bolela hlava, i žádal jsem po ní
prášek (2), ale ten strup hrášek mi přinesla zas.
Žádám-li sůl (3), hned hůl mi podává. Jestliže řeknu
hladov jsa: „Moučník (4) mi dej!“ — nočník mi přináší hned.
Tuk (5) chci, a nese mi luk, a naopak, žádám-li o luk,
tuk zas. Ať cokoli dím, nevnímá naplno nic.
Hanba mi, kvůli té babě se státi snad vyvolavačem,
za noci vstávat a ven chodit a cvičit si hlas!

Je to ovšem jen letmo nahozený pokus o zčeštění, v němž jsou řecké dvojice podobných slov zkusmo nahrazeny dvojicemi českými. V originále zní dvojice 1. *πυρός* — *πυρούς* (sýr — pšenici); 2. *πήγανον* — *τήγανον* (routu, odvar z ní — pánvičku); 3. *ὄπὸν* — *δοκόν* (laser, šťávu ze silfia — kládu);³ 4. *λάχανον* — *λάσανον* (zeleninu — nočník); 5. *ῥῆον* — *τόξον* (ocet — luk). K smyslu posledních dvou veršů srov. Jacobsovu poznámku: „*Praecones, quorum multus usus in rebus publicis, in certaminibus praesertim, in quibus ipsi quoque peculiararia sua habebant certamina, vocis exercitia (μελέτας) in agris, ut videtur, instituebant: ἔξω, extra domum urbemve.*“⁴

V tomto epigramu je vtipně zpracován rozšířený motiv lidových šprýmů, v němž je zesměšňován nahluchlý člověk špatně rozumějící dotazům nebo rozkazům, a proto zvráceně jednající. Nahluchlý ta ona slova částečně slyší, ale ze zaslechnutých zvuků se domýšlí slov podobných slovům proneseným, a podle toho jedná. Taková nedorozumění se sice mohou u nahluchlých vyskytovat častěji, a nahluchlých se proto může využívat jako komických figurek, ale není to pro ně nic specifického. I člověk normálně slyšící se leckdy takto přeslechne,

zejména je-li roztržitý, poslouchá-li nepozorně, nebo mluví-li se nezřetelpě, potichu a pod.; i tak vznikají nejednou komické situace a lidový humor jich využívá, stejně jako přeslechnutí úmyslných. Všech těch druhů přeslechnutí, hluchotou působených, bezděčných nebo úmyslných, využívá ostatně i umělá tvorba literární, zvláště ve svých lehčích žánrech.

Mnohem horší, a pro hrubozrnou komiku ovšem vděčnější je, dosahuje-li nahluchlost toho stupně, že hluchý neslyší téměř nic a nejdříve se z nějakého zvuku, slabiky náhodně zachycený, z pohybu rtů, z posunků a ze situace dohaduje, oč asi jde, a vykládá si špatně všechno, takže vzniká úplné nedorozumění. Motiv úplné hluchoty je snad pro komické využití proti pouhé nahluchlosti prvotní.

Nedorozumění toho druhu je obsahem druhého epigramu Nikarchova AP XI 251. V překladě by zněl asi takto:

Jednou měl hluchý s hluchým spor, a před soudcem stáli,
 raněným hluchotou též, hůře, než byli ti dva.
 Vytykal druhému první, že za pět měsíců dluží
 nájemné: druhý se hájil, celou noc mouku že mlel.
 Soudce se podívá na ně a praví: „K čemu ta váda?
 Je to přec vaše matka — živte ji vy oba dva!“

Tu je nedorozumění úplné. Smíme-li je vůbec nějak vykládat, lze se domnívat asi toto. Druhý hluchý je v domě prvního nájemníkem a delší čas mu už neplatí nájemné. Když ho majitel domu, první hluchý, o nájemné, *ἐνοίκιον*, upomíná, slyší druhý cosi o domě (—οικ—; všimni si i *ἐν*), i domnívá se, že se mu vytyká, že nebyl v noci doma, že se potuloval venku; nápomocno té představě mohlo být zčásti polapené slovo *μηνῶν* (*μήν* = i měsíc na nebi). I hájí se, že doma byl, že v noci mlel (ručním mlýnem). Soudce vidí dva rozvaděné muže, patrně nevyšokého věku, jednoho snad staršího, druhého mladšího. Snad také nejasně zaslechne něco o domě, ale hlavně o nějakém dluhu nebo povinnosti (*ὀφείλειν*). Vysoudí z toho, že jsou to bratři a že se první domáhá toho, aby i druhý přispíval na starou matku, kterou on živí, nebo aby mu zaplatil dlužný příspěvek na ni, a druhý že to odpírá. Odtud soudcův překvapující výrok.

Opakuji ovšem, že je nejisté, máme-li si nedorozumění všech tří hluchých tak nějak vysvětlovat; možná, že se básník o nějakou jeho motivaci vůbec nestaral, a že ony výroky, tak disparátní, vložil hluchým do úst jen a jen pro komický účinek. Ale hlavní věc je: máme tu motiv sporu hluchých osob, který rozhoduje soudce sám hluchý.

Všimněme si, v jakém asi prostředí můžeme v antice hledat původ těchto šprýmovných motivů, s kterými se, pokud je známo, po prvé setkáváme u epigramatika Nikarcha.

Předně je vidět, že budil u Řeků a u Římanů — jako ostatně u všech národů — hluchý pozornost svou tělesnou vadou, jež mu ztěžuje, ba znemožňuje plně dorozumění s ostatním světem. Ohlasem té pozornosti jsou různá přísloví a rčení příslušného rázu, jako na př. *κωφῶ λέγειν, ἀότειν; ἐπὶ κωφῶ ᾄδειν; surdo (surdis) canere (cantare), suadere, narrare fabulam; surdo asello narrare fabellam* (kontaminací s bajkou u Horatia); *surdis auribus dicere* (loqui, narrare); *ad surdas aures cantare; surdis auribus audire* atd.,⁵ kterážto rčení vyjadřují marné mluvení k někomu, domlouvání, doprošování se, nebo odmítavé chování k nějaké řeči, prosbě a pod.⁶

Lze dále míti za jisté, že už v antice kolovaly mezi lidem veselé historky, jejichž hrdinou byl člověk hluchý. Jedna taková historka se čte u Strabona.

Ve XIV. kn. svého Zeměpisu (k. 2,21) vykládá o kárském ostrovu a městě Iasu. To místo bylo známé bohatstvím ryb a denně se tu konal trh na ryby; jeho zahájení se oznamovalo zvonce. Jednou prý se tam produkoval svým uměním jakýsi kitharod. lidé mu naslouchali, ale jakmile zazněl zvonec, odešli na trh; ze všech zbyl jediný posluchač. Dojatý umělec k němu přistoupil a děkoval mu za prokázanou čest i za lásku k hudbě; on prý jediný vytrval, kdežto ostatní ho opustili, jakmile zaslechli zvuk zvonce. Tu se onen člověk, jenž byl silně nahluchlý, vzechl a řekl: „Co pravíš? Už zvonili?“ A když dostal kladnou odpověď, s pozdravem „Ždařbůh!“ šel taky na trh.

Snad by se v antických literaturách našla ještě nějaká taková historka, jako je tady ukázka lidového šprýmu, doslovně vykládajícího přísloví „zpívat hluchým“.

K tomuto přísloví lze uvést ještě jeden šprým, obsažený v epigramu *Leonida*, patrně z Alexandrie, AP XI 187 (u Planuda je přiřítán Lukilliovi). Je to jeden z četných epigramů, v nichž jsou s hrubou nadsázkou stíháni špatní musičtí umělci, m. j. zpěváci a hudebníci: jejich „umění“ je prý tak strašné, že dokonce usmrcuje. Takový účinek měla prý podle uvedeného epigramu hra kitharisty (psalta) Simyla. Smrti unikl jediný Origenes, poněvadž — byl hluchý.

Je dále dobře známo, že jsou lidé stížení tělesnou vadou vítaným předmětem obhroublé lidové komiky. V antických literaturách se to, počínajíc znetvořeným Thersitem Iliady, jeví v různých slovesných druzích, zejména v těch, v kterých se uplatňuje satira a humor. Nejúčinnější ovšem je předvést takovou osobu mimicky, při čemž se velmi rádo přepíná, karikuje. I vyšší druhy dramatické poesie užívají leckdy této obhroublé komiky, ale hlavně jí užívají rozmanité dramatické žerty lidové nebo zábavě nejšířších vrstev sloužící, ať jde o výstupy různých šprýmařů pouličních nebo do domu zvaných, či o více méně umělá scénická provedení kratších nebo delších her biologických (v literárním smyslu toho slova), jako jsou mimy, mimické hypothese, různé druhy frašky, flyáky, atellány atd.⁷ A je tu třeba rozlišovat. Komedii, zejména staré attické komedii, bývá využití a karikování tělesné vady začasť nástrojem osobní satiry, osobního útoku, zvláště politického. Nejznámějším příkladem je tu Perikles, zesměšňovaný současnými komiky pro tvar své lebky.⁸ Ve frašce, atelláně, mimu se jeví spíše tendence neosobní, výsměch rázu spíše popisného; míří se na lidské typy, různě odstíněné. Proto se buď užívá i k tomu ustálených figur, jako je hrbatý Dosennus, jenž bývá i plešatý, nebo stupidní Pappus, jenž bývá někdy zesměšňován pro svou velikou kýlu (vole?), anebo to jsou typy, charakterisované svým povoláním, většinou a pod., které nemívají ani individuálního jména, ale vyznačují se druhy i nějakou tělesnou vadou.

Tomuto osudu nešla ani postava hluchého. Už Sofokles použil hluchoty jako humoristického motivu ve svém nedochovaném satyrském dramatu *Κωφοί* (*σάτυροι*). Z různých pramenů známe poněkud mythickou fabuli tohoto kusu, ale nedovedeme si představit, jak do ní básník zasadil sbor hluchých či nahluchlých, což ovšem podle titulu mohl zřejmě být jen sbor satyrů.⁹ Z jednoho scholia k Aristofanovu *Míru* (v. 374) se dovídáme, že se básník staré attické komedie Strattis v jednom svém kuse dotýkal — nevíme ovšem, jak — Formiona, jenž byl nahluchlý.¹⁰ V *Jezdcích* (v prologu v. 42 n.) portretován jako protivný, prchlivý a nedoslýchavý (*ὑπόκωφος*) děda. Tak tomu jistě bylo i u nejedné figurky starce v střední a nové komedii, zvláště při zesměšňování typu starce zamilovaného, jenž se tváří mladým, ač je stížen mnohými vadami stáří. Bohužel je pro nás největší část vší této bohaté produkce ztracena. Ale celkem lze mítí za to, že byla hluchota či nahluchlost v komedii spíše jen jedním ze znaků zesměšňované osoby, aniž se hluchoty a veselých příhod s ní spojených

využívalo vydatněji pro komiku hry. To lze očekávat spíše ve frašce a v mimu, kteréžto dramatické druhy si se zálibou pohrávají s jednou, obyčejně hlavní typickou stránkou předváděné osoby, ať už ji zesměšňují, nebo s nadsázkou karikují tak, že i nechtě, už oním přepjatým realismem budí smích. Ovšem, i tu jsme na tom špatně, poněvadž se nám z bohaté a mnohotvárné starověké produkce tohoto druhu nezachovalo skoro nic. Velké množství příslušných výtvorů bylo jen improvisováno, což platí zvláště o mimech, a pokud ty výtvořily byly zaznamenávány anebo vznikaly přímo jako výtvořily literární, zapadaly, když vykonaly svou úlohu, tím spíše, že se v nových pozdějších výtvořech, své době lépe vyhovujících, tytéž typy a motivy opakovaly. Literární historikové a kritikové jich nebrali v úvahu pro jejich všední obsah a úroveň neodpovídající klasicistickému vkusu, třebaš byly velmi oblíbeny i u četných vzdělanců, ba i u osob vysoko postavených a panovníků, a křesťanství je potíralo pro jejich obsah, často velmi hrubý a neslušný. Ze zachovaných zlomků — a byli to hlavně gramatikové v našem slova smyslu, kteří je zachovali pro rozmanité mluvnické zvláštnosti — jakož i z různých narážek můžeme smysl i vývoj některých typů vyskytujících se ve frašce a v mimu celkem dosti dobře postihnout, ale typ hluchého nebo nahluclého mezi nimi není. A přece *byl* hluchý ve frašce a v mimu figurkou jistě dobře známou. Nasvědčuje tomu několik pozorování.

Za prvé máme dosvědčeno,¹¹ že známý básník atellán z I. stol. př. n. l. Novius složil kus nadepsaný *Surdus*. Jeho obsah neznáme, jediný zachovaný zlomek na jeho osvětlení nestačí, a jiných zpráv o té hře nemáme. Ale dost významné je už to, že byl kus podle hluchého nazván. Ten tedy byl hlavním šprýmařem a bavil arci jako *stupidus* obecenstvo zerty zaviněnými hluchotou.

K tomu je zajímavé všimnout si jednoho místa z Ciceronovy řeči *pro Fonteio*. V ní Cicero hájí — bezpochyby s nezdarem — M. Fonteia žalovaného z vyděračství v Gallii. Snaží se podlomit věrohodnost žalobcovu i jeho svědků a podle toho působit na předsedu soudu; a upozorňuje protivnou stranu (25): „*satis erit, id quod dixi antea, non surdum iudicem huic muneri atque officio praesse.*“ Slova „*id quod dixi antea*“ ukazují, že užil Cicero toho obratu v řeči už předtím; poněvadž se však řeč zachovala jen neúplně, nečteme v ní teď ono první místo. Madvig, jak je vidět z kritických adnotací ad locum, škrtnal slovo „*iudicem*“, přizpůsobuje tak patrně Ciceronova slova příslovečným rčením o hluchém, v kterých stává zpravidla jen *surdus* (*surdo dicere* a pod.). Ale není nemožné, že Cicero slov „*surdus iudex*“ užil narážkou na nějaký mimus, v němž vystupoval hluchý jako soudce. Cicero byl velmi dobrý znalec frašek a mimů,¹² jak ukazují časté jeho zmínky i citáty v řečích, dopisech a hlavně ve spisech rétorických; v těchto dokonce řečníkovi radí, co by měl z frašek a mimů získávat pro své umění, zejména pro dovednost budit u posluchačů smích.¹³ Proto pokládám za pochybné vylučovat slovo „*iudicem*“ z uvedeného Ciceronova textu.

Další svědectví o tom, že se typ hluchého vyskytoval v mimech, je ve sbírce neznámých gramatiků Hieroklea a Filargyria ze III. — IV. stol. římské éry, vydané pod názvem *Filogelos*. Tato sbírka obsahuje přes 260 vtipů, beze vší pochyby vybraných z řeckých mimů. Poněvadž proslulý skladatel mimů za doby Augustovy Filistion vydal sbírku vtipů stejně nazvanou, je velmi pravděpodobné, že se ona pozdní sbírka v jádře zakládá na jeho sbírce,¹⁴ Filistion v ní patrně podal výbor účinných vtipů ze svých mimů. Že to jsou vtipy takového původu, ukazují hlavně dvě věci. Za prvé většina oněch vtipů předpokládá k plné účinnosti mimickou akci. A za druhé: v různých typech se tu objevuje šprýmař, hlavně jako *stupidus*, ať už to jsou typy dané věkem; povoláním, tělesnou

vadou, povahou nebo čímkoli jiným (nechybí ani typy občanů kocourkovských). A mezi těmi typy šprýmařů je také *κωφός*. Proti jiným typům — nejčastější z nich je *σχολιαστικός*, „študovaný pán“, „dottore“, velmi různě odstíněný¹⁵ — vyskytuje se *κωφός* jen dvakrát, ale jsou to zato vtipy velmi obhroublé, u antických širokých vrstev zvláště oblíbené, jak ukazuje už stará attická komedie, zejména však *anonymus Oxyrhynchites*¹⁶ v lidové mimické hypotesi, nadepsané patrně *Χαρίτιον*, v níž má pro komický účinek velmi významnou úlohu *πορδή*. V obou vtipech Filogelotu,¹⁷ ve kterých se vyskytuje *κωφός*, uplatňuje se jeho čich. V prvním je pranýřován člověk, kterému páchne z úst (*ὀζόστομος*). Potkal hluchého a řekl: „Buď zdrav!“ Na to hluchý: „Fuj!“ První mluví se s podivem táže: „Copak jsem řekl špatného?“ A hluchý: *ἔβδευσας*. Podle druhého vtipu spal *stupidus* (*μωρός*) s hluchým a *ἔβδευσε*.. Hluchý ucítil zápach a s křikem protestoval. Načež stupidus: „Vida, jak slyšíš! Ale ty si ze mne tropíš šašky!“ — t. j. hluchotu jen předstíráš. V obou vtipech nejapní provinilci myslí jen na sluch hluchého, jiné jeho smysly přezírajíce.

Konečně lze za bezpečné svědectví pro domněnku, že se osoba hluchého vyskytovala jako typ v mimu, pokládat i to, že se objevuje ve skoptických epigramech. Už Reich a Rietzenstein¹⁸ poukázali stručně na to, že řecké, a s *Martialem* i římské skoptické epigramy ochotně přejímají motivy a situace mimů. Ve svém pojednání o dějinách typů a motivů řeckých skoptických epigramů podal Brecht jasný toho důkaz, a zejména pro Nikarcha, jehož dvěma epigramy o nahluchlých jsme se tu zabývali,¹⁹ přesvědčivě dokázal, že jeho činnost jako skoptického epigramatika velmi těsně souvisí s nejdrastičtějšími motivy a typy mimů.²⁰

Brecht také správně upozorňuje na to,²¹ že se všelijací šprýmaři a šaškové (*scurrae*) těšili zvláštění oblibě některých vysokých hodnostářů a vladařů,²² a že byli někteří epigramatikové — patří k nim Lukillios, Nikarchos i *Martialis* — dvorskými básníky a snažili se svými výtvary hovět vkusu svých chlebedárců; proto zpracovávali motivy populárních druhů dramatických, s nimiž činnost šprýmařů a šašků souvisela. Mimochodem při tom upozorňuji na výstřední zábavu Elagabalovu²³ s lidmi tělesně vadnými. Míval prý ve zvyku zvat na hostinu sedm skupin o osmi členech se stejnou tělesnou vadou nebo zvláštností (plešaté, podagriky, dlouhými atd.) a veselil se tím, co směšného chtěl i nechť tropili. Bývalo pak mezi nimi také osm hluchých.

Podle všeho tedy, co tu bylo vyloženo, je tuším oprávněna domněnka, že jsou ony dva Nikarchovy epigramy o nahluchlých podníceny antickým mimem, nebo jakkoli jinak nazveme onu populární dramatickou tvorbu, i v antice lidovým vrstvám tak blízkou a z lidové tvorby čerpající. Jejich motivy²⁴ náleží mezi motivy v lidové fabulistice všech dob a národů velmi oblíbené²⁵ a hojně zastoupené.²⁶

P o z n á m k y

¹ Výňatek z přednášky konané na schůzi katedry starověké kultury v Brně a Jednoty čes. filologů, odb. v Brně, dne 24. března 1953.

² Viz o něm *J. Geffcken*, P.—W. RE XVII, sl. 278 nn., jakož i literaturu tam uvedenou.

³ Poněvadž se ta dvě slova od sebe značně liší, bývá to místo opravováno: *πόκον* — *δοκόν* (vlnu — kládu), nebo ještě přílehavěji (i se zřetelem na přízvuk, jenž má pro postižení smyslu nahluchlým velký význam) *ὀπόν* — *λοπόν* (laser — kůži). Srov. didotské vydání *Anthologie Palatinské* od Fred. Dübnera II, str. 368 ad ep. LXXIV.

⁴ Citováno podle Dübnera ib.

⁵ Viz *A. Otto*, *Die Sprichwörter und sprichwörtlichen Redensarten der Römer* (Lipsko 1890) s. v. *surdus* a *auris* 2.

⁸ Byla ještě jiná přísloví o hluchých. Na př. jeden zlomek z Kratinova kusu *Ἀρχιλόχου* (III Meineke = 6 Kock) ukazuje na přísloví *ὁ τυφλὸς παρὰ κωφῶν λαλεῖ*; ke smyslu přísloví srov. pokusy o výklad u Meineka a Kocka. *Liddell—Scott* tu (ve svém řecko-anglickém lexiku s. v. κωφός II 1) chápou slovo κωφός ve významu „němý“. Pravdě nejpodobnější je snad smysl „Slepý mluví o barvách k hluchému“.

⁹ Srov. *H. Reich*, *Der Mimus* (Berlín 1903) I, 1, str. 64.

¹⁰ Srov. *Fr. J. Brecht*, *Motiv- und Typengeschichte des griechischen Spottepiogramms* (Philol., Suppl. — B. XXII, H. II, Lipsko 1930), str. 88. I jinak je tato práce pro náš výklad podnětná a ještě se k ní několikrát vrátíme.

¹¹ *V. Steffen*, *Satyrographorum Graecorum fragmenta* (Poznaň 1952), str. 200 n. jen přetiskuje po Nauckovi antická testimonia o té hře, nepodáváje žádné poznámky k výkladu.

¹² Upozorňuje na to *Brecht* l. c. str. 96. Byl to jeden z pěti Formionů uváděných v onom scholiu.

¹³ U *Festa* 364 (Novius 84n. Ribbeck).

¹⁴ Obšírně to ukazuje *Reich*, *Der Mimus* I, 1, str. 61 n.

¹⁵ Mimochoodem: Cicero také dosvědčuje, že se atellána a mimus za jeho doby už značně sblížili.

¹⁶ O Filistionovi i o Filogelotu jedná zevrubně *Reich* v úvodních kapitolách I, 2 svého díla *Der Mimus*.

¹⁷ Srov. *Reich* l. c. str. 457nn., 471 n.

¹⁸ O. P. III, str. 41 n.

¹⁹ Nemaje poruce vydání Eberhardovo, užívám vyd. *Boissonadova* v díle Georgii *Pachymeris Declamationes* (Paříž 1848); jde o č. σλγ' (233—str. 315) a σμα' (241—str. 318).

²⁰ Upozorňuje na to *Brecht* l. c., str. 102.

²¹ Stručně o nich tamtéž, str. 96.

²² Srov. str. 103.

²³ Tamtéž str. 89.

²⁴ *Reich* (*Der Mimus* I, 2) vede odtud vývojovou linii až k veseloherním figurám a šaškům Shakespearovým.

²⁵ *Lampridius* (SHA), *Ant. Heliogabalus* 29.

²⁶ O souvislosti epigramu Leonidova XI 187 (viz výše str. 41) s řeckou komedií srov. u *Brechta*, str. 39.

²⁷ Srov. *Bolte—Polivka*, *Anmerkungen III*, str. 149 a literaturu tam uvedenou, m. j. zvláště práci známého finského badatele *Anttiho Aarneho*, *Schwänke über Schwerhörige Menschen* (1915).

²⁸ Motiv o soudu hluchých je však, jak se zdá, velmi řídký, znám jen paralelu novořeckou (Paul Kretschmer, *Neugriechische Volksmärchen*, 1917, č. 17: *Die Schwerhörigen*). Akademik *Ant. Salač* mě laskavě upozornil na sovětskou knížku *L u k o m o r j e* (vyd. Dětgiz 1952), v níž se čte se jménem V. Odojevského (str. 95—100) indická zkazka o čtyřech hluchých. Má podobný obsah jako šprým novořecký a lze v ní s prof. Salačem asi právem spatřovat pramen onoho šprýmu; ale zakončením se obě verze značně liší.

ГРЕЧЕСКАЯ НАРОДНАЯ ШУТКА О СУДЕ ГЛУХИХ

Автор обращает внимание на шуточную эпиграмму AP XI 251 Никарха, греческого эпиграмматиста эпохи Домициана, сюжетом которой является спор глухих перед глухим судьёй. Фигура глухого встречалась не только в греческих и латинских пословицах, но также в народных рассказах (сравни Strabon XIV 21) и несомненно также в драматических шутках. Поэт Novius написал ателлану „Surdus“ (84 sq. Ribbeck), в которой глухой является главным действующим лицом. Цицерон, отличный знаток ателланы и мима, в своей речи „pro Fonteio“ (25) два раза напоминает истцам, что тяжба состоится не перед глухим судьёй. В сборнике шуток под названием „Filogelos“, грамматиков Иероклея и Филаргирия два раза встречается глухой в роли шутника. В последствии возможно доказать, что многочисленные эпиграммы в AP, и главным образом эпиграммы Никарха, являются отзвуком шуток из мимов. Итак, мы можем предполагать, что фигура глухого встречалась в античных мимах и тому

подобных творениях народного характера, и что в них также происходил спор глухих перед глухим судьёй. Могло случиться, что эти сюжеты могли проникнуть тоже в эпиграмму Никарха о глухих.

**DE GRAECA POPULARI FABULA IOCOSA, QUA DE SURDORUM
IUDICIO AGITUR**

Commentationis auctor ad Nicarchi, poetae aevi Domitianaei, epigramma iocosum AP XI 251 lectoris animum convertit, cuius argumentum in surdorum iudicio versatur, cui surdus praest iudex. Auctor commonet lectorem de poetae Novii fabula Atellana, in qua surdus primas agebat partes (84 sq. Ribbeck) et de Ciceronis, Atellanarum mimorumque peritissimi, oratione pro Fonteio habita (25), in qua orator surdi iudicis significationem bis attigit. Ostenditur porro in Hieroclis et Philargyrii mimicarum facetiarum delectu, qui Philogelos vocatur, bis surdi personam occurrere san-nionis partes agentem iocosorumque AP epigrammatum poetas, imprimis Nicarchum, ex mimis petisse argumenta. Potest igitur colligi in mimorum similibusque operum popularium personis surdum fuisse atque etiam surdorum iudicium surdo quoque iudicis partes tuente a grege in scena actitatum esse, Unde fieri potuit, ut haec argumenta etiam in Nicarchi epigrammata de surdis scripta pervenirent.